ЯК КОЗАМ РОГИ ВИПРАВЛЯЮТЬ.

Фрашка в І. відслонї.

Вільно за Шекспіровою драмою: **Як пурявих уговкують**

НАПИСАВ

Ю. Федькович.

ОСОВИ:

КАТРЯ, ОЛЕНА, СЕНЯ — дівчата з Заставної.
ТОДІР ЛИХОВОЛЯ, їх отець.
ИВАН, СТЕФАН — парубки з Заставної.
ВАСИЛЬ НЕДОБРЮК, парубок.
ДМИТРО, ВЕКЛЯ — його стариня.
ГРИЦЬ, його слуга.
ДРУЖБА.
ПРОСАТАР.
— з Дорошівців.

Весільні гості, бояри, музики.

Дія ведеть ся то в Тодоревій то в Дмитровій хаті, то на базарі у Заставні.

І. СХІД.

Базар у Заставні. Серед базаря стоїть Василь.

Василь (співає):

Най ся-ж снить, хто си хоче,
Я тим голов не клопочу,
Тай не буду клопотати,
Бо ми воля не до-ката.

Дівка, як в вітця дівує,
То ніхто її не чує;
Така тиха та благая,
Що казав бись: вона з раю.

Та[1]) як рубом голов вкриє,
То казав бись, що їх три є;
Три чортики, ще й з лабами:
О, нераз ночуй за брамов!

Бо як стане тя лоточить,
То вивалиш тільки очи,
А як швидко де не бризнеш,
То й тусанів гарних лизнеш!

Хіба я отсе не правду кажу, чи що? — О, я о-перед такого великого панства бріхні торанити не буду, бо на другий раз сюда и зазирнути би не

[1]) В перводр. очевидно похибка: то.

прийшли, не то-що! — Дівка, доки не віддана, то сховає собі пазорики, неначе та кіточка; присягавбись, що там тобі и одної пазуриночки не має! — Та по весілю... Ох тобі лишенько!... покаже їх тілько, що лишь очи вивалиш як баньки. — Та я про себе не боюсь, щоби я їх борзо не попереминав, бо мого батька не даром люде Недобрюком назвали, а син в батька вдав ся, та ще й як! — За тее-ж не хоче за мене в Добринівцьох й найпуща дівка піти, бо боїть ся. А я на-збитки сюди у Заставну пішов, ніби то на обзорини, може би хоть тут яке диво запопасти, богдай з одним оком. А про пазорики, як казав, мені не страшно, бо вмію гарно обтинати. А цит же: хтось иде? — Три дівці! — а які гарні та убрані! — мабуть не бідолахів дочки? Гм.

(Катря, Олена и Сеня надходять).

Василь.

День-добрий вам, молоді дівчата!

Катря.

Молоді чи не молоді, а тобі, смаркачу, засї нам день-добрий казати; бо ми з тобою на пиві не були, та ні в твого смутчого батька на храму, чорт його знає, хто він. А коли не знаєш, як таким цапам, як ти, у Заставні роги виправляють, то зараз видітимеш! — Дурню один! — пройдисвіт! — дражнипсів! (минають.)

Василь.

Гречне ваше слово, панночко! Привіт у Заставні не згірший, нїщо й казати; та за те мені вподобалась,що хоть свої пазорики не ховає, але по правді показує. Та діськи; мені вподобалась без жарту! Ті прианахтемські пазорики на бік — дівка як вирмінка! (лоскає язиком). Та що би то за слава та за диво[1]) було, коли би я такій крали пазорики пообтинав, а то з коріньом? — Сміха на всю губу!

[1]) В перводр. похибка: зи дуво.

Сватаю, ей Богу, сватаю! — Та відки-ж я довідаюсь, чия вона? — От, слава Богу, — онде идуть Иван та Стефан, давні мої знакомі; они и знатимуть чия тото така гординя неприближуща. — Ходіть, ходіть братчики! (Иван и Стефан надходять).

Иван.

И слихом слихати и видом видати! Преціньхоть раз давний наш побратимко у нашу Заставну заблудив? Ми вже думали, що у війську бувши, нас зо шумом позабував? — Як нам ся маєш?[1]) Як живеш? — Чого так гориш неначе кропивою обжарений?

Василь.

Чорт йому! Такі то у нас дівки пекучі, що то й кропиви не треба не то-що! — Дала менї гарний добрий-день, нїщо й казати! — О, тота там, у серединї, що очи у її світять неначе дорогий камінь, чи що. Та коби хоть не така гарна та убрана! А то чоловіка аж скобоче, дивлячись! Як сю не візьму, то й женитись не буду — от-що!

Стефан.

Вовк шерсть тратить а натуру не тратить; який був давно палкий та прудкий, такий и тепер; и в війську нїчого з ним не порадили. — А гарна би то парка була, нїщо й казати! Она би до тижня по слюбови ходила з обломленими руками; а ти з розваленою головою, та видряпаними очима. Ха, ха, ха! Та коли лиш тебе кортить, то и сьогодня висватаєш, а старий тобі до гарця червоних, віна, ще й ноги цілював би, не то-що; бо у нашому селї нема таких дурнїв, щоби їх кортїло, за мамону собі чорта на голову брати. — Ти думаєш, що я отсе жартую? — Старий при людьох казав, що хто би йому біду з хати взяв, тому від разу дає шість тисяч червоних, а худоби, кілько сам хотїти ме.

[1]) В перводр. похибка: маєм.

Василь.

Я сватаю! їй Богу сватаю, — дій ся Божа воля!

Иван.

Коли так, то будемо собі шваграми, усї три як тут стоїмо. Бо я люблю Олену, а Стефан Сеню. Старий би з радої душі їх за нас дав, але каже, що доки гризї з хати не збудеть ся, то й одну з молодших не віддасть. О таке-то, товаришу! — Та я се жартую, братчику, бо й хто би доброму чоловікови радив таку вязю собі на шию силяти? — Не аби побратимови, але навіть и тій нї, що в корчи сипить: бо ти не знаєш, брате, що то за вязя та що то за гадюка!

Василь.

Руку сюда, братчики, — ми до двох недїль шваграми! — Коли я козї роги не виправлю, то можете мене в горботку убрати та до жидівської дитини у мамки дати. — А тепер собі ще якої заспіваймо та гайда у старости! (Співають):

Кому дасть Бог в світї долю,
То не жаль 'му стратить волю:
Волю стратить, доля буде,
Так чинили з-давна люде.

А хоть жінка и полає,
То чоловік розум має:
Має розум, має руки —
А ще де-що до науки! —

Бо то часом в часї слово
Уговкає чорта злого,
Та би жінку не вмирило?
То би було з дивен диво!

Бо ті жінки не такиї,
Як їх пишуть люде злиї,

Сли лиш дурнїв за ніс водять,
И лиш жусом верховодять.

Та хто їм ся вкаже паном,
Тому в свій час и сніданє,
И обідець, и вечера.
И порада люба щира. —

(Идуть.)

II. СХІД.

Кімната у Тодоревій хаті. Олена и Сеня входять з шитями и сїдають біля вікон.

Олена.

Ти не видїла учора Ивана?

Сеня.

Видїла на базарі; стояв з Стефаном та з тим Дорошівським парубком, що про його славлять, що дуже лихий. — О того коби то нашій Катрі, той би їй борзо роги виправив, не бійсь! Та ту мабуть и чорт з рогами не взяв би не то-що! А ми обі на віки нещасливі; бо батько присягав ся, що нас доти не віддасть, доки тої гризї з хати не збудеть ся. — Ох менї лишенько!... Пропали и ми дві, пропав и мій Стефан, пропав и твій Иван!... Всї ми пропали, а через кого? через одну змию!...

Олена.

Не журись, сестричко, може ще Бог змилуєть ся. Батько наш добрий; не зхоче чотири душі через одну язю тратити. А може найдеть ся ще такий божевільний, що біду візьме; бо батько казали учора на базарі при людьох, що у троє дають тілько віна що обіцяли, аби лиш хто такий відважний найшов ся, з бідою свій вік коротати, та свою голову товчи. А я буду батька просити, щоби и моє віно до Катриного доложили; може би хто борше

злакомивсь. Мій Иван у батька віна не бажає, лиш мене одну. Мій сизокрилий!... Тай про віщо би йому то віно и здало ся, такого великого богача единчукови?...

Сеня.

Хіба мій Стефан так не каже? — „Пане Тодоре“, — каже иноді до батька — „коли хочете, то я вам з моєї кишені даю зараз тисячу червоних, лиш не топіть нас двоє, не закопуйте нашу долю молоденьку, — гріх вам буде!“ Бо де-ж се є, каже, правда, в світї, аби через одну казюку, через одну вогняницю двоїм молодим вік занапастити? — Та що з того, коли батько як що собі у голов уклепають, то хоть би и сам Бог радив, то не поможеш! — Тілько того, що година наша бідна та нещаслива!... Та пазьмо сестричко, бо менї здаєсь, що вже йде наш кат, наше горе пекуче! — Так, она! — (Катра уходить).

Катря.

А що? — вишили по ручникови? — Та ви отсе нїчого и не вишили; ви сякі такі ледащицї гаволовицї! — За те-ж вам отсе! та отсе! та ще отсе! — (Олена и Сеня утїкають).

(Кричучи.) Я вас учити му, як по цїлій днинї теленїти та гави ловити, а нїчого не робити! Приднахтемські чортові дочки! — Та же ви від мене більше кулачя та кочержаників звїсте, як у вашого батька хлїба, що вас таких ледащиць вигодував, чорт зна', на що и кому? Але доки ще мене стане, то не мете ви менї гави ловити та про друків небилицї плести; не бійтесь, не хоче батько, то я вас учити му! — сякі-такі!...

(Тодір, що доси нишком у дверьох стояв, вступає.)

Тодір.

Що знов за примхи, Катре? — Чи ти вже не гадаєш, твою злість хоть одробиночку вгамувати? Чи ти хочеш твою долю на віки закопати, а мене без часу у гріб трутити? — Ох дочко, дочко! —

Схамени ся, доки ще час, аби віттак не за пізно було. — Коли Бога не боїш ся, то хоть людей стидай ся, нещаслива! — Ох, за що-ж то ти мене так побив та покарав, Господи милосерний!...

Катря.

Чорт хіба вас мордує та карає; — а я про ваші ханьки рук не загну, та не ждати му, аби менї хтось на голові кіля тесав; — то знайте! —А коли ще лїпше хочете знати, то вам скажу, що засї кождому мною верховодити, хоть би и вам самим! — От що! — Я вже не опелїнок! А коли сьте ваші донечки так розпустили, що нїчого би не робили, лиш цїлу днину у вікнї сидїли та за друками гави ловили, — то вирядьте-ж їх за ними; а як я котрого друка узрю, що ме сюди швендяти ся, то голову 'му провалю и донечкам вашим очи випарю окропом — висїли би їм ще сьогоднішньої днини! (Иде.)

Тодір.

Або-ж се не кара Божа та не суд Господний упав на мене нещасливого?... Та кобих хоть знав, у кого біда вдала ся, така непевна, як гадюка? — Хиба-ж у чорта самого; бо люде приповідають, що він — щез би — полуденником перекидаєсь та малі дїти у полуднішню пору, коли люде при роботї лишуть саму дитину в хатї або в поли, — підмінює. — Отаке підмінче и се и се мусить бути; бо мати покійна добра була, як та голубка, що мене такого нещасливого на тім світочку лишила! — Нїчого не приходить ся робити, як усьо лишити, а самому йти, куда очи видять та ноги несуть!... Хиба-ж би я був се давно вже не зробив?... Так менї жаль тих двох, що без моєї голови мусїли би у наймы ити або від біди світа ловити, так як я. — Та ще-ж одно спробую: розголошу у цїлому повітї, що хто її візьме, тому сей час даю увесь мій маєток, навіть віно Оленино та Сенино, лиш аби нужди спекатись. Тим двом найдуть ся люде и без віна, бо добрі та любі як день любий; лиш тую

одну біду, ні мені продати, ні мені проміняти! — О, матінко Христова!... (чути сторожа). Хто там иде?

(Иван, Стефан и Василь входять).

Иван.

День вам добрий. батьку Тодоре! — Чого такі смутні та недовольні, бадечку? — Зза годі, ей Богу, зза годі! — Та коли ваша ласка буде, то ме від тепер за вас отсей наш побратим воювати. Ми и прийшли, щоб много не короводитись, з отсим гідним леґіньом, а нашим давним товаришом, на вашу Катрю в старости. — Що вона собі лихенька, то ми йому вже казали. Та йому се ще й радше; лиш тілько хоче, аби ви за мене дали Олену, а за Стефана Сеню, — тай за дві неділи весїля!

Василь.

Те так и є батьку, як мій побратим каже; бо Катря мені вподобалась, а за решту моя жура. Одно лиш то собі в перед виговорю, аби мені від вас ніякої перепони анї в якім небудь ділї не було, що небудь би я робив; бо и я собі примховатий вдав ся, а може ще и вашу Катрусю перестиг, коби здорова була! — За сим словом прошу о вашу відповідь, батьку Тодоре!

Тодір.

Катрьо! (Катря уходить).

Я отсе тебе заручаю з цим парубком; — хочеш ити за нього, добре, а ні — то ти не моя дочка, а я не твій батько, и від сьої години щоб ти менї и на моєму задвірю не находилась! — Я до тепер суферяв усьому, як рахманин, а від тепер не буду. Не послухаєш моїх речий, дочко, то проклята єси від мене на афтемні дни! — Чуєш, дочко? — На афтемні дни! — Ходїм тепер, леґінї, у сад дещо порадитись, а сї голубята нехай собі пізнають ся...

Стефан.

Любої розмови!

(Тодір, Иван и Стефан идуть.)

Василь.

Тай так, Катрусечко серденько; коли Бог поможе, то ми собі за дві неділї и в парці? — А парка то буде, парка!... И чорти в пеклї завидуватимуть, не то що; бо и я собі стільки примховатенький вдав ся, що моя Катрусечка дорога. — А се до доброї долї та до милого тривку конечне так и треба, аби обоє одної гадки були; бо що з того, що він буде сякий а вона така, або вона сяка а він такий? На таке триванє хиба жидівські харки метати! — Та то долечка щаслива, коли він собі острий, а вона собі ще острійша; він палкий, а в'на ще палкійша; він пруткий, а вона ще пруткійша. О, такий то тривок благослови Боже! — А не дай знов Боже, аби менї була дісталась дівчина тиха, млава, покірлива! — Я би години з ньою не жив! — Остро, прутко, палко! — То и є, що є; — хиба-ж не так, Катрусечко серденько? Я читаю з личка твого пишного, що неначе индик почервонїло; з очей твоїх ясних, що неначе у когута палають; з грудей твоїх лебединих, що неначе міх циганський ходять; з губок твоїх цукрових, що неначе варенницї віддулись, — що и ти тої самої гадки що й я! — Хиба-ж нї, Катрусю?...

Катря! (бє)

А щоби-сь таки від разу знав, якої я гадки, — то тобі отце! та отце! та ще отце! — Ти прианахтемський сину!

Василь.

А щоб и ти від разу знала, що я играшки з роду люблю, (бє) то тобі отсе! та отсе! — та ще й отсе, Катрусечко серце! — Таких играшок у нас в Дорошівцьох и сто раз на днину грають ся. Добре

що я знаю, що ти їх любиш; я перший їх завсїгди зачинати му; а звуть ся вони у нас „коточі піжмурки“. — Такої любої розривки мабуть и в цїлому свїтї не має, не то що!

Катря.

Коточі піжмурки? Ти коточий придатку! Ти опришку, убійнику! Ти — ти —

Василь.

Браво, Катре! Браво, лебідочко! Браво, голубочко, синогорличко! Коточі придатки и що там ще, усї дівчата, що хоть половинку, хоть третинку тої відваги, тої острої крови, тої прутченької мови не мають, що моя Катрусечка розумна, моя Катрусечка цїкава, моя Катрусечка палка, моя Катрусечка игролюбива, моя Катрусечка чортополошенная; бо від неї би усї чорти утїкали, окрім мене одного, що з радощів би зараз и кріз тую стелю скочив, за тее, що таку парку собі запопав, як само серденько його бажало! — О, не було й не буде такого милого тріваня на цїлому сьому свїтї, як буде тобі зо мною и менї з тобою, Катрусечко моя принайлюбійша! — Хиба-ж така перла дорога мала впастись такому, якому тільки кужіль прясти та в попелї гратись? Менї! — менї одному сей дорогий камінь, Василеви Недобрюкови з Дорошівців! — Аж за дві недїли?... Не за дві недїли а за тиждень слюб, абих знав, що попови кавуш грошей висиплю! — Козир-дївцї козир-парубок! — До попа! — (Иде.(

Катря (плачучи).

Ох, та з котрого-ж то шпиталю божевільного мій бадечко другий божевільний такого варята запопав та на мою голов післав, аби мене так оббамбурив, як отсей то мене оббамбурив? — Ох, мої плечі, моя спина! А все наче то жартиком, наче то играшкою — Ох, ти доле моя тринещаслива!... А що мене найдужче їсть, то те, що за соромом нїкому и вповісти не смію, що я така оббамбурена,

а то би всї зо сміху повмерали! — Годинонько моя чорнесенькая!... Се мене мабуть Господь Бог за мого бадечка побив, що я йому так корила! Та бадечко міг би мене був сам укартати, а не такому розбишаці в лаби давати!... Ох, моя спина, мої руки!... Се я мабуть умру з сього? — Та волїв би менї Бог смерть дати, ниж би я мала ити за такого чупрундиря! А мушу йти, бо нїщо робити... У хату мене не прийме и найблизша родина, бо всїм в знаки далась... Тепер маєш, Катрьо!... Нїчого; я за нього піти піду; та лиш на те, аби від мене другої днини в галайсвіта пішов, не питаючи навіть куда! — О! Я ще я! — Я ще Катря за себе!... Та як він мене ще раз так оббамбурить нежалуючи, що тодї?... Годино-ж моя гіркая! — Чому він там голов свою не вломив, відкіля його прианахтемська чортова мати принесла? Та ще-ж будемо видїти.. (Иде.)

(Иван и Стефан входять.)

Стефан.

Я би був дав чортови и сто жидів, лиш абих був нишком при тому був, як ті двоє з собою розмовляли. — Такого мабуть и у Львові на театрі не показують, не то що?... Голубята, тай годі. Та коли він її ще так не прибрюкає, що ме його слухати, як цуценя, то я не Стефан! — Видїти меть ся!...

(Тодір убігає.)

Тодір.

Чудо, хлопцї! — Чудо!

Иван.

Та так борзо? — Таке дай Боже чути! — Я дива та чуда не одного ще сподіюсь, та щоби вже нинї! — Але-ж яке би се чудо було, батьку Тодоре?

Тодір.

Таке чудо, що Катря свого зарученого не може нахвалитись та навповідатись, який то він ро-

зумний, та який то він добрий, та який то він козир-леді́нь! — Чудо, тай годі! — Або се хиба не чудо, що від коли увійшла у челядну хату, то ще нікого не била, на велику вдивовижу усіх наймитів та наймичок? — Лиш то мені дивно, що в одно по спині шкрібаєсь, неначе би — — Ну се вже мені сам Господь відкупителя з неба зіслав, не то що! — А дівки, як кажу, ваші; про віно вже згода, а тепер ходім у пивницю, коштуватимемо, котру би то бочку-дві меду та вина на ваші весіля виточити, бо — (всі три співають:)

В цілім світі така мода,
Що в весіля не пють воду,
А то з тої лиш причини,
Що є меди, що є вина!

Бо як трунку би не було,
То би люде в руки дули; —
Вода робить кров студену,
Глянь на жабу, на зелену! —

О, таке би и з нас сталось: [1])
У яри бих поскакали,
Та й там доти воду пили,
Аж би Німці нас вблупили.

Вітак[2]) наше грішне тіло
Всмажили би та й би з'їли,
А водицев запивали,
То-ж то в сало би й[3]) убрались! —

О, ни[4]) пийте, братя воду,
Хоть[5]) про ту одну пригоду:

---

[1]) Тут зачинає ся автограф.
[2]) В перводр.: віттак.
[3]) В перводр. пропущено: й.
[4]) В автографі первісно всюди стояло: ни, опісля попоправлювано чужою рукою на: не; так і в перводр. Ми привертаємо всюди первісний текст: ни.
[5]) В перводр.: хоч.

Щоби „кріку“ ни[1]) кричати,
Нїмцї в сало ни вберати! —

(Идуть.)

III. СХІД.

(Світлиця у Нидобрюкові[2]) хатї. Дмитро и Векла уходя.[3]) Векла плачучи.)

Дмитро.

Ни будь дурна, стара, та ни плач! плач ни поможе. Сегодня соломяний парубок золоту дївку озьме, а ще такий, як наш Василь! — Ще ни трафив на свою суджену; да як трафить, то и ни схаменеш ся, коли вженивсь? — Коби тілько лиш грижі та жури мав на свїтї, як те, що Василь наш ни вженить ся, то би ще прожив яку днину на свїтї.

Векла.[4])

Тобі так говорити, а я мама!... Хіба я на то сина згодувала та єго парубоцьтва[5]) діждалась, аби зза невістки на старости роках ни припочити? — Да то все ти винен, Дмитре, нїхто як ти! — Бо я тобі у в одно піла: від'учи та від'учи-ко ти хлопця від тої яростн такої! — а теперь довелось,[6]) що и найпуща дївка не хоче піти за него, бо боїт ся.[7]) А хоть після[8]) моєї смерти и вженить ся: хто буде чужу дитину розуму вчити та добру наводити? Ох

---

[1]) В перводр.: не

[2]) В перводр.: Недобрюковій. В автографі е зам. и поправлено чужою рукою — очевидно редактора.

[3]) В автогр. дописано чужою рукою: ть.

[4]) В автогр. переч.: Василь. В перводр.: Векля.

[5]) „ „ ь; в перводр. отже: парубоцтва.

[6]) В автогр. переч.: маєш.

[7]) „ дописано чужою рукою ь; в перводр.: боїть ся.

[8]) „ було перв.: опісля.

пропаде мій синок любий, а то всьо через твої роспести нивчасні![1]) — Ох матер Божя!...[2])

Дмитро.

А я тобі кажу, стара, що він таку ще собі кралю запопаде, що и в світі такої ни було. Най-ко єго лиш трохи. Хіба и я такий ни був зза́-молоду, пруткий та палкий? — А претці ми прожили красний вік з собою. И дїточки згодували, и до людий привели, и маєтку чимало придбали. — А й ти з разу боялась за мене йти? — Да твій батько, Танасо́ покойний, царство єму небесне, розумнїщий був від тебе: присилував тай от що! — а чиму присилував? — бо видів, що з мене ґосподар буде. А розумних ще найдет-ця[3]) на світї, бо и Василеви нашему ни має догани, чорт єго ни взяв! хоть до якої роботи — він перший. А що собі розумний та на всї способи хитрий, того и наш дїдич ни потрафить, ни то що! — Да осьде він сам! — а який собі веселий!...

(Василь уходить.)

Василь.

Добри́йдень, бадечку! як днували? — а ви неначко? — знов у плачах? — Да щоб ви вже тільки ни плакали, то вам скажу, що я уже заручений, а за тиждень весїля.

Векла.[4])

Ох синку мій! — де? в кого?

Василь.

Ни вгадали бе-сте поки світа! — У Заставні, у старого Лиховолї доньку!

---

[1]) В автогр. поправлено чужою рукою: невчасні; так і в перводруку.
[2]) В перводр.: Божа.
[3]) В автогр. поправлено: найдеть ся; так і в перводруку.
[4]) В перводр.: Векля.

Дмитро.

Ох мині лишенько! да чий[1]) ни ту...

Василь.

Ту Катрю злющу, хочите[2]) казати? — ту[3]) саму! Да у мене она ни буде злюща, того вам ручу, хотьби в ні ще раз тілько дітьків сиділо,[4]) кілько сидить.[5]) Ми вже сегодне навіть и прібку зробили, и ни згірше вдалась! — Коби лиш далі так, то вам ручу, що вздовж и поперек нїхто такої невістки ни мав и ни буде мати, як ви мати мете, лиш коли менї схочите[6]) першого тижня цїлу волю дати, ни питавше причини, чиму я сяк або так робю. А як тогди чудо ни мете видїти, то я ни ваш син, але жидівська панчоха! — Бо Катря ґаздиня на цїлу губу, и серце у єї[7]) добре, лиш що розвезена та роспещена без міри, а ту ваду ще можна у такої молодої дівчини поправити. Лиш,[8]) як[9]) кажу, коби ви[10]) хотїли мині йти попід лад,[11]) та мині в нїчим ни перечили.

Векла.

Роби, сину, що сам розумієш, ми тобі в нїчим перечити ни мемо. А коли ни зможемо з невісток удатись, то ми старі[12]) переселимось у старі

---

[1]) В перводр. хибно: да чи й не ту. Чий = чей...
[2]) В автогр. поправлено: хочете, так і в перводруку.
[3]) „ було первісно: тоту.
[4]) „ перечеркнено: було.
[5]) „ „ вже є.
[6]) „ поправлено чужою рукою: хочете; так і в перводруку.
[7]) В перводр.: ї.
[8]) В автогр. переч.: ви.
[9]) „ „ я.
[10]) Переч.: мині.
[11]) В автогр. переч.: хоть з разу вам и чудне здавати меть ся все що робити му.
[12]) Слова: ми старі — дописані в автогр. над рядком.

хати, старого віку добувати, а ти що собі вибрав, с тим и жити меш,[1]) коби лиш щастливо, матінко Христова!...

Василь.

Коли[2]) она ни ме мене слухати, як дитина, а ваші сліди продувати, то я ни Василь, але від жидівської бочки чіп! — А теперь з Грицьком порадитись, бо мині єго у моїм способі чимало треба буде. На сам перед з отцеї світлиці усе повиносити що й до разу, аби и стільчика в ній[3]) ни було, а сама аби така обшарпана та обдерта, як пуста корчма. — Грицю!

(Иде.)

Дмитро.

А я тобі ни казав, стара? — То мій син, бачиш? мій Василько роспещений!

(Идут у другий бік.)

IV. СХІД.

(Світлиця у Тодоревій[4]) хаті. Три столи до троє весіль злагоджені. Цілий поізд весільний уводить Катрю, Олену и Сеню в світлицю и садовить їх на посаг. Музики грають. Обходячи, кождий поізд окроме, столи, співають:[5])

Засияло срібло злото — до вкола,
Ой клони ся молоденька до стола,
Гой до стола, до покутя — низенько,
Буде тобі[6]) тяжко важко — в серденька.
Бо як прийде пан молодий з дружбою,
Возьме тебе молоденьку з собою.

---

[1]) В автогр. перв. було: меш и жити.
[2]) „ переч. Як.
[3]) Так в автографі; в перводруку: ній.
[4]) В перводр.: Тодоревій.
[5]) Така інтерпункция в автографі. Constructio cata synesin зам. кождий поізд (= кождий із трех весільних гуртів) окроме обходячи столи — співає.
[6]) В перводр.: тебі.

Возьме тебе молоденьку в Божий храм,
Там ти будеш присягати[1]) к' образам,
Там ти будеш прицягати на віки,
Покотят ся дрібні слізки — як ріки!

(Дароване молодих.)

Тодір.

Иван та Штефан давно вже ждуть, а Василя ще ни має. Що се може бути? — Чи він лиш ни думає збитки з мене збити,[2]) а[3]) з мого[4]) дому сміх та побліку,[5]) та ни прийти? — А може би це дивниця[6]) була? — Як тої приповідки: від біди поли рубай та втікай! — Так донечко! так дитинко моя люба! нихай теперь иде слава з нас обох: з мене за те, що я тебе маленьков у ліс вовкам ни занїс, а с тебе за те, що ни хотїла слухати моїх речий. Так донечко! так синку! — О, чиму Господь ни змилует ся та ни озьме мене вже до себе!... Лїпше би минї в сирі[7]) земли гнити, ніж такого сміху діждатись!...

Катря.

Чосте хотїли, то й маєте! Хіба у вас тілько розуму у ваші старі[8]) голові ни було, аби знати, що варият свічку ни засвітить а загасить? — Теперь[9]) зараз минї йдїт[10]) та єго ще красно просїт,[11]) бо с правди, ще отце кеп з мене зібє! — Ох годино моя нещастлива, чого я діждалась!... Чого ще

---

[1]) В автогр. поправлено чужою рукою: присягати; так і в перводруку.
[2]) Слово: збити, — дописане в автографі над рядком.
[3]) В автогр. переч.: тай.
[4]) „ первісно було: моєго; поправлено рукою автора.
[5]) В автогр. над рядком переч. слово: пустити.
[6]) Переч. слово: яка.
[7]) В автогр. поправлено рукою редактора: сирій; так і в перводр.
[8]) В перводр.: вашій старій.
[9]) В перводр.: тепер.
[10]) „ йдїть.
[11]) „ просїть.

дождидаєте, тату? — таже йдіть, змилуйтесь, а то як стою, так зараз у воду булькну, де найгліб̀ше! — Матінко моя, на що ти мене на світ породила таку нищастливу!...[1]) Коби вже хоть прийшов, то єму и словечка нїколи нїчо' ни скажу, ей Богу лиш най змилуєсь та прийде!...[2]) Що я теперь буду бідна та нищастлива робити?...

(Дружба убігає.)

Дружба.

Ни плачте, панночко, їде ваш молодий, да — шанувавше честні столи[3]) та дари Божі — борше на якого божевільного похожий, як на[4]) молодого, так гарно прибравсь![5]) — Одна нога в чоботї, друга в личанім ходаку; одна гача дублена, а друга сива; на лудині латка на латцї, а на голові голомшива шапка, що ї[6]) матбуть у Садиґурі на якімсь там жидівськім сміттю найшов. Замість манти якийсь подертий жидівський кафтан, а на руцї у восьмеро гарапник, да такий уже, такий, що и чорт би від него розсївсь![7]) — За ним знов їде на ще страшнїщі[8]) дерлюзї єго слуга чи дружба, чи яке там диво, да так уже прибраний, що и страхопуд в горосї єго би перепудився. А що вже ряди їм на конех, ряди!... мотуз мотуза ни держить ся, поводи клочанні, а стримені — гужевки з вербового пруття! — Ось він сам здоров, уже на подвірю'! — видїти мете, чи я брешу!

Катря.

(Бє дружбу).

---

[1]) В автоґр. і перводруку поправлено: нещастливу.
[2]) Переч. в автоґр.: най иде.
[3]) В автоґр. було перше: столи честні.
[4]) Переч.: князя.
[5]) В автоґр. було перше: прибрав ся; поправлено рукою автора.
[6]) В автоґр. було первісно: їй. Опісля поправлено рукою автора: ѣ; в перводр.: ій.
[7]) В автоґр. переч.; розсів ся.
[8]) В перводр.: страшнїйшій:

А за цю бріхню тобі отце! — та отце! — та отце! анахтемський сучий сину, нїчо' би с тебе ни звелось! — вудуде ти оден! — Циганчуку!

(Василь убігає.)

Василь.

Так, Катре! — браво Катре! — а бий же Катре! — що они, прианахтемські гарцизяки, тебе обсїли, ниначе[1]) пси кістку? — Це нїби они мають з мойов Катрусечков вінчатись, чи я? — А надвір минї, псярство! — а вон минї від мої лебідочки золотої!

(Бє всїх гарапником, да так, що найбілше Катри дістаєсь. Усї в[2]) ростіч.)

а преч минї від мої перли дорогої! — Ни бійсь серце! — ни бійсь сиза! я тобі нїчо' ни кажу![3]) — Ви минї до мої панночки любої? — Ходїм сиза! ходїм мила! абп ще прианахтемського[4]) попа в церькві застати!

(Тягне Катрю зза стола и тручає тусанами о перед себе).

Я їх понаучую! — ни бійсь!

(Вибігає. — За ним виводя[5]) Олену и Сеню з поїздом. Решта гостий лишають ся.)

Тодір.

Гості мої любі! гості мої дорогі! усе вам росповім що й до крихточки, лиш будьте ласкави, сим часом минї з'уважити, а ни так минї, як мої[6]) годинї нищастливі,[6]) бо се так мусїло статись, я вже здогадуюсь, чиму навіть! — А кому по гарапникови дісталось, най буде ласкав приймити від мене по десїть чирвонних їднанки, або кілько сам хто

---

[1]) В автоґр. чужою рукою поправлено: неначе; так і в перводр

[2]) В автоґр. перв. було: у; так і в перводруку.

[3]) „ дописано слова: я тобі нїчо' ни кажу — над рядком.

[4]) Се слово в перводр. пропущено.

[5]) В перводр.: виводять — так поправлено і в автоґр. рукою редактора. Тут перен. в автоґр. слово: Катрю.

[6]) В перводр.: моїй, нещастливій — так поправлено чужою рукою і в автографі.

схоче, лиш най вибачає, бо я цему и сам ни рад, як бих ни рад у пекло дістатись. Да що дружба наш так летить?

(Дружба убігає.)

Дружба.

Це би и на[1]) комедиї ніхто ни доказав, що там у церькві[2]) заводилось! — з роден роду ніхто такого нї чув нї видів! — Звінчали, як уже там звінчали, а по шлюбі[3]) каже[4]) благочинний на своє лихо до Василя: ну, поцілуйтесь! — Господи!... як ухопить книгу, що там на пристільци стояла, як уцідить благочинного по голові, аж у церькві загуло, ниначе в бубонь! Було нашему благочинному цільоване!... А він як заверещить ниначе божевільний: „Що? (каже) то ти, старче загублений, маєш мене вчити, коли я маю з мойов Катрусечков цілюватись?“ А на це як ухопить свічку, та благочинному до бороди!... Тілько щастя мають, що у вівтарь[5]) утекли, а то би були з бороди[6]) хіба мило варили! Але по тому що аж було?... Як вибіжить на двір! як вихопить ся на коня! а молоду о перед себе, та в заводи до Дорошівців як чкурне!... Що там бояри ни прося,[7]) ни моля,[8]) ни кланяють ся! „Таже хоть на годиночку ласкави будьте до тестів?“ — Але де-ж там!... „Я (каже) ни дїля тестів женив ся, але дїля себе, а вам від мене засї, коли ще ни хочите[9]) у десятеро тілько гарапників облизати, як облизали! — Чкурнув як вітер, а та

---

[1]) Переч. в

[2]) В перводр.: церькові.

[3]) В автогр. було первісно: слюбі.

[4]) Тут перечеркнено слова: на своє лихо.

[5]) В перводр.: вівгар.

[6]) В автографі перечеркнено: луг чинили та.

[7]) В перводруку: просять; так поправлено і в автографі чужою рукою.

[8]) В перводр. молять; так поправлено і в автографі рукою редактора.

[9]) В перводр.: хочете.

Катря сердешна нїчо' ни кажи, лиш[1]) трясеть ся як та трепета в лїсї, и в вічи єму глянуть ни сміє! — Да прошу гостий любих на дари вийти, бо вже їдуть молоді!

(Усї виходя.)

V. СХІД.

(Світлиця гола та обдерта у Недобрюкові[2]) хатї[3]); окрім стола, накритого з усїлякими стравами, а нїчогісінько[4]) нима[5]). Кілька ніби то боярів чи дружбів, обідраних та шанталавих, уходя.[6])

Один дружба.

Тут нам казав себе ждати, тут и ждїм та лиш дивім ся, що то с цего буде. — Таких весїль хіба лиш у божевільних шпитали або у Львові на театрі відгравають, а ни у розумних людий на Буковинї, та ще й у таких заміжних ґаздів,[7]) як отцї? — Єй Богу шкода, що ни має якого писаря, аби отцї всї чудасії на́чисто списав та у яку нибудь[8]) ґазету подав, на утїху всїм добрим людем письменним![9]) — Їдуть![10]) — єй Богу їдуть![10]) — Теперь[11]) у перше оближемо хлопцї гарапників! — да коби лиш богацько, бо то за кождого обіцяв нам[12]) по чирвонному,[13]) а чирвонні[14]) сегодня ни валяють ся, треба

---

[1]) В автоґрафі перечеркнено: тепеть ся. Тут покладено знак пропуску — і дописано під текстом: трясеть ся, як та трепета в лїсї и в вічи єму глянуть ни сміє.

[2]) В перводр.: Недобрюковій; так і поправлено чужою рукою в автоґр.

[3]) В автоґр. була похибка: окім, поправлена чужою рукою.

[4]) В автоґр. нема перед сим словом противки, перша-ж буква сего слова поставлена окремо: а нїчогісінько.

[5]) В перводр.: нема.

[6]) В перводр.: уходять; так поправлено і в автоґрафі чужою рукою.

[7]) Пер. було в автоґр.: ґаздий.

[8]) В перводр.: небудь.

[9]) Се слово дописане над рядком.

[10]) В автоґр. уживає автор всюди букви ѣ для означеня йотованого і: в автоґр. стоїть отже: ѣдуть. В перводр.: їдуть.

[11]) В перводр.: тепер.

[12]) В автоґр. се слово дописане над рядком.

[13]) В перводр.: червоному.

[14]) В перводр.: червоні.

їх закрірвати, хотьби и гарапниками. Тисніть ся лиш хлопці до купи, може би так ни болїло! — Да що: за волю Василеву ни жаль[1]) и в огонь скочити, ни то що гарапників лизнути,[2]) бо то побратим — пошукати! — Коби лиш ни отце прианахтемське весіля, чорт маттери єго з рогами! — До купи хлопці!

(Василь пхає Катрю о перед себе и входить.)

Василь.

Наперед рибочко! сміливо голубочко! тут твоя світлиця, тут красувати меш ся[3]) ниначе[4]) та повна рожа в городї! — Сїдай лебідочко! бо я ще маю з отцими паничиками поговорити! А ви же де були, прианахтемської чортової маттери сини, біс батькам вашим у животи, — сїдай бо серденько! сїдай утїнко! — що ни вийшли протів нас та нас ни звеличали та ни привітали, як закон велить? — Та бо сїдай зазулько! — За тее-ж вам — отце! та отце! — та...

(Бє на тлум, усї утїкають.)

а ви драптогузи! ви лихолатники! — Ви дїдоводи! ви песього батька сини! я вас буду вчити, як моїх приказів слухати! — Сїдай же бо душко, коли тобі кажу!

(Катря сїдає на землю.)

Гопадрали ви! я вас учити му! — може би ти що вечеряла, синогорличко моя? — Осьде — ох мині лишенько — а отце що мама таке наварила!? — Грицю!

(Гриць убігає, він мече всї миски з стола у вікна, у котрих и одної шибки нимає.[5])

---

[1]) В автогр. перечеркнено: лзя.
[2]) Перв. було в автогр.: взісти.
[3]) В перводр.: красуватимешь ся.
[4]) В перводр.: неначе; так і поправлено чужою рукою в автографі.
[5]) В перводр.: немає.

Що мама отце наварила та напекла за керинню, що ми би від неї и до доби вигибли? — Хіба мама ни знає, що и моя Катрусечка палкої криви та що нам ни можна їсти ні мяса, ні з набілу, ні з хлїба нїчо', хіба лиш одну натинку та чірок, а[1]) то такий ріденький, аби від одної порошиночки муки до другої була миля? — Запитай-ко ти[2]) в мами, чи она вже забула то кулачча та ті гарапники, що я учера їй надавав?[3]) — Окрім голенького буракового борщику и то нисоленого,[4]) аби мині до на весну нїчо' ни варилось!... а аж від весни вітак можна по деколи, да то лиш по деколи! натинки ни соленої по трішьки! — чуеш? — Руш!

(Гриць иде.)

А теперь[5]) спатоньки підем, моя сизокрилая, бо[6]) завтра рано до тестя на пропій!.. Там то вже набудемось та нагуляємось до волї та вже до волї! а я собі аж три гарапники гадаю з собов взяти!... Лиш ни їсти мині там, душко, нїчого в світочку, що би могло тобі на кров зашкодити! — Ти вже чула,[7]) що? — Най другі собі напихають ся та нажльоґують ся, а ми собі будемо лиш чистенької та холодненької водички! А теперь підемо спати, моя перепілочко!

(Тягне Катрю з землї и кочує штовханцями о перед себе. Гриць уходить по хвили.)

Гриць.

Як він її тусанами та голодом нáсмерть ни заморить, то най мене зве, як хто хоче! — А що вже їй гарно постелив, то аж мині самому за нев банно! — на борону стара дїрава беріточка, у зголови кулак: спи голубко, коли тобі голодні хочесь! — Та коби хоть давав спати? — А то в одно їй

---

[1]) В автоґр. перечерк.: й.
[2]) В автоґр. перечерк: ся.
[3]) В автоґр. переречерк.: за такий самий спосіб?
[4]) В перводр.: несоленого.
[5]) В перводр.: тепер.
[6]) В перводр. пропущено: бо.
[7]) В автоґр. переч.: першь.

торанить про горячу кров та про якийсь там палкий потрюх чи що, та в одно ї[1]) наказує, аби нїчого ни їла, бо и те, и те, и те[2]) могло би ї зашкодити, одним словом: усе би ї[3]) могло зашкодити, лиш хіба одна вода нї. И то, каже, що ме ще пти[4]) до Садиґури до дохторя та питати меть ся, кілько води на днину можна пити, аби кров ни бурити. А в'на сердешна нї пари з уст! — лиш по слїзоньцї нищечком утерає, тай тількі. Я кажу: диво тай от що! — А там хто?

(Катря убігає крадькп.)

Катря.

Грицьку! Голубочку! коли в Бога одного вірує̀ш, то унеси що їсти, бо гину! — Таже я від учера и півкрішечки в устїх ни мала, ни то що! — Иди Грицьку! иди сизий! Ни забуду тобі, поки буду!

Гриць.

Є гусочка печена, коли позволите?

Катря.

Неси, доля би ти добра! неси любий!

Гриць.

А хлїбця якого? — чи житнього міського, чи може колачика пшеничненького?

Катря.

Що сам міркує̀ш, братчику, лиш неси вже! — Менї аж жовго в очех з голоду!...

Гриць.

А може би гусочки без колачика?

---

[1]) В автоґрафі було первісно: ѣй; опісля перечеркнено рукою автора: ѣ — і чужою рукою поправлено на: ї — для перводруку.

[2]) В автоґр. переч.: знов.

[3]) В автоґр. було перв.: ѣй — опісля поправлено автором на ѣ = ї; в перводр. пропущено се слово.

[4]) В автоґр. було первісно: що ще пти ме.

Катря.

Нихай буде и без колачика, лиш неси вже, соколику! Неси сизий!

Гриць.

Гм! — А може би то завадило на кров? — То хіба колачика без гусочки?

Катря.

Ох ти прнанахтемський чортів сину!... То ни доста вже суферяю твоєму ґазді[1]) божевільному таке, що и своему батькови рідному з роду ни суферяла, да ще и твоїм кепам буду, ти жаборізе собачий, нічо' би с тебе ни вивелось? — Руш мині зараз с перед очий, бо хоть мині з голодів[2]) и ни до баталії, то ще тобі таких надаю, що й ни понесеш, старецької ти суки сину! — Ох ти святий отче Николаю, у бідах заступниче, мижи[3]) які божевільники я отце дісталась?...

Гриць.

А вам ще хотїлось[4]) гусочки? — Таже від нїчого в світочку так кров ни бурнть ся мат бути, як від тих прнанахтемських печених гусок! Та ще й с колачиками.[5])

(Иде.)

Катря.

Чи се я ще Катря?... чи се я ще я!... Чи се ни кара велика Господня на мене упала, аби такі два гарцизники з мене до останнього збитки били?... А що мене найдуще гризе, то те, що в одно чи-

---

[1]) Перец.: дурному та.

[2]) Слова: з голодів — дописані над рядком.

[3]) В автографі поправлено чужою рукою: меже; так і в перводруку.

[4]) В автогр. первісно було: хотїло ся; так і в перводр.

[5]) Слова: та ще й с колачиками — в перводр. пропущені.

нить ся, що це все він лиш з[1]) щирісїнької любп для мене роспадаєсь?... И голодом морить!... И спати ни дає!... И все лиш про ту прнанахтемську горячу кров торанить!... А я до того всего ще и мовчати мушу як та стїна, бо прнанахтемський гарапник з руки 'му ни злазить!... Ох моя спина! мої плечі! — про тусани и ни згадуючи, бо їх нїхто и ни перерахував би!... Годинонько моя!... Утїкала бих[2]) до батька — так знаю, що мене на дорозї здогонить, а вітак... ни бійсь Катре, що гарапник ни мати мет-ця[3]) в роботї, а то ще як?...[4]) тай батько — чи би мене приймив, гадаєте? — Таже в'ни всї на мене зрадились, як одно ухо, а мині нїчо' ни осталось, як усему рабдати, та ще до того всего о перед людий свою біду и ни вказувати, бо би всї рзали[5]) як конї, зо́ сміху!... Хіба ти лиш оден мене поратуєш Николаю, великий чудотворче!...

Васпль.

(Що стояв довгий час пишьком у дверех)

Так Катрусечко! так єдина моя! — гарно так! Лиш до святого отца Николая молись та поклони бий, бо нїхто так як він на прутку та гострy кров ни помагає, а то від тогди, від коли якогось там анахтемського Арію у морду[6])так гарно уцїдив, що сердешньому кров и носом и ротом пішла. Я сам думаю єму за то молебень наймити. А теперь Катрусиночко ти моя, сонце зараз заходити ме, то-ж и поїдемо до твоєго бадечка на пропій!

---

[1]) В перводр.: пз. Попередне слово: лиш — дописане в автографі над рядком.

[2]) В автогр. перечеркнено: утїкалабим.

[3]) В автогр. перечеркнено: ни мет ся мати.

[4]) Слова: а то ще як? — пропущено в автографі — а опісля поміщено у приписці під текстом.

[5]) В автогр. перечеркнено тут слова: рзали, кажу вам.

[6]) В перводр. рот.

Катря.

Ох минї лишенько!... заходитиме? — Таже оно теперь[1]) от що сходить?

Василь.

Коли бо я хочу, аби теперь[2]) заходило? — А доки ни заходити ме, то и до батька ни поїдемо! — От що! —

Катря.

То нихай же собі и заходить здорове, коли тобі лиш угодно! — Ох минї лишенько! — Пан вельможний далї и над сонцем старшувати ме!

Василь.

Ни то що над сонцем, але и над самим Богом! — Хто там знов?

(Старець уходить.)

Ох дивись, Катрусю серденько, яка дївчина красна? — ще матбуть лиш ти одна така!... Поцїлюйже її зараз та привічай мило, бо такої молодости,[3]) такої краси, матбуть и на світї ни мае.[4])

Катря.

(Цїлює и обнїмає старця.)

Здорова була, дївчино! — Це вже и справдї я такої красної та вродливої панночки не бачила! — Чия ти серденько? — відки Бог провадить? — О щастливі ті родичі, що в їх дворі така ягідка румяная красовить ся!

Василь.

Чи ти, Катрусечко, лиш ни збожеволїла отце? — Відки тобі тут в Бога дївчина привидїлась,[5])

---

[1]) В перводр.: тепер.
[2]) В перводр.: тепер.
[3]) В автоґр. переч.: та.
[4]) Перв. було: и ни мае на світї.
[5]) В автоґр. було.: привидїлась — опісля ъ перечеркнено.

коли отце старесенький дїдусь, що над гробом трясет ся?[1]) — Ох це все від тої гострої криви, чортяцї би була! — Зараз минї перепросити дїдуся шановного, що єго сердешнього так и перепудила!

Катря.

Прощайте дїдусю, бо це минї сонце так и сїйнуло в вічи, що минї здавалось, що це дївчина, а це дїдусь старесенький. Єй Богу, що то через сонце!

Василь.

Як ти, утїнко, брешеш! — А де-ж то сонце, коли то зіронька світовая?

Катря.

Читеє то... зіронька світовая. Минї язик запутавсь.

Василь.

А то все через ту гаспидзку[2]) прутку кров! — Хто видїв, аби це зоря світила, коли це сонїчко сіяє?

Катря.

Най буде совце, місяць, зоря, най буде промене и гарбуз або, що тобі[3]) самому угодно, лиш ходїм до батька, бо я тут з голоду зараз гину, про спаня та про тусани и ни згадуючи![4])

Василь.

Коли-ж бо минї така примха, аби дома лишитись?[5]) — Такої примхи у мене и сто раз на днину, а нїчим її ни вилїчиш, як великов прізьбою! — А то все через ту прианахтемську палку кров!

---

[2]) В перводр.: трясеть ся.

[2]) В перводр.: гаспидзьку.

[3]) В автогр. перечерк.: лиш.

[4]) Первісно було: згадувавше.

[5]) Переч.; зараз домів вертатись.

Катря.

Я прошу, Василю!

Василь

Ще краще!

Катря.

Василечку, я прошу!

Василь.

Та бо ще краще.

Катря.

Дорогий та любий мій Василечку, я файно прошу!

Василь.

А „пане“ ні?

Катря.

Та пане мій дорогий!

Василь.

А в руку поцїлювати ні?

Катря.

И в руку поцїлюю!

(Цїлює.)

Чиму би я свого ґосподаря у руку ни поцїлювала?

Василь.

Ти моя жоночка кохана!

(Цїлює Катрю гарне.)

Теперь[1]) до тестя на пропій!

(Василь пхає старцеви таляра тай идуть.)

---

[1]) В перводр : тепер.

Старець.

Коли ці обоє ни божевільні та з якого нибудь шпиталю[1]) ни вирвались та ни втікли, то я ни старець, але від жидівскої цибулї Фіст! — Ни богато бракувало, то були би мене на кружку дівков зробили, тай роби тоди що хоч, хоть по стінах дерись!...[2]) Ісусе спне Божий, ратуй нас! — від голоду, від повітря, від труса, від води, від вогню![3]) а найпаче[4]) від божевільних, отаких як ці двійко — ámінь!

(Иде).

VI. СХІД.

(Світлиця у Тодоревій[5]) хаті, до пропою прибрана Музики зачинають на дворі пропійньої грати, а пропій уводить ся як звичай з подвіря в світлицю и, столи обходячи співає.[6])

Хміль лугами, хліб ланами! Ладо! ладо!
Будем братя пропивали!
Воли[7]) білі, коні гриві,
И дівчата чорнобриві! —
Воли сірі, коні карі,
В молоді в слюбні[8]) парі!
Воли мурті[9]), коні с турків,
Хто ни вженивсь, того в дурні!
Воли соби, коні ворі,
В нас молода краща зорі!
Воли чалі, коні білі,
Всігди пропій по весілях! —

---

[1]) Перв. було в автогр.: з якого шпиталю нибудь.

[2]) В автогр. первісно: дересь — поправлено опісля чужою рукою на: дерись; так і в перводруку. Ми лишаємо поправку: дерись, бо форма дересь має иньше значінє.

[3]) Тут переч. слова: від води.

[4]) Переч. в автогр. слова: за все.

[5]) В перводр.: Тодоревій; так поправлено і в автографі.

[6]) Перв. було: и співає столи обходячи.

[7]) В перводр. хибно: волі.

[8]) В перводр.: слюбній; так поправлено і в автографі.

[9]) В перводр.: мурті.

Тодір.

Весела вам розмова, панове пропійці! А вина та меду як ни достатчу,[1]) то бийте горн без милосердия, а про мене и всї шиби у вікнах. О... статчив би я ни тілько меду та вина, коби то я знав, як там моїй[2]) сердешній Катрі пропиваєсь!... Матбути пе те[3]) пиво, що[4]) собі наварила, я тому ни винен.

(На дворі чути два набої.)

Що там знов за примха? —

(Дружба убігає.)

Дружба.

Чудо, батьку Тодоре, чудо! — від учора нїчо' тут и ни дїєсь,[5]) як чуда! — їде ваша[6]) Катря з Василем, та як їдуть!... у препишнім нїмецькім ридвані, штирьма[7]) кіньми, а з[8]) панства молодих золото аж капає!... Да то ни велике чудо, бо с кого золоту и капати, як ни с такої богацької пари? — Да то чудо, що сидя собі у купцї та голублять ся, як синогорличок парка. Нїчо' ни дїють, як голубять ся,[9]) та цїлюють ся, та обнїмають ся!... А за ними, у другім ридвані, їдуть ваші свати, да такі вже веселі, такі!... ниначе[10]) закупили села! — Чудо[11]) тай годї! —

(На дворі чути другі два набої.)

А озьде в'ни сами здорови![12])

---

[1]) Пер. було в автогр.: достарчу.

[2]) В автогр. поправлено мабуть рукою автора: моїй; так і в перводруку.

[3]) Перв. було.: таке.

[4]) Переч.: як.

[5]) Перв. було: дїет ся.

[6]) В автогр. поправлено: ваша; так і в перводруку.

[7]) В перводр.: штирма.

[8]) В перводр.: с.

[9]) В автогр. поправлено чужою рукою: голублять ся; так в перводруку.

[10]) В перводр.: неначе.

[11]) Переч.: кажу вам.

[12]) В автогр. і в перводруку поправлено: самі здорові.

(Василь с Катрев, а Дмитро з Веклов уходя.)[1])

Василь.

Щастя, здоровя с проповѣм, панство молоді! — А ви, бадечку, як собі дужі? — А ви, братчики? — —

(Василь витаєть ся з усїма и сїдає собі коло Ивана та Штефана,[2]) а Катря коло Олени та Сенї. Катря зачинає зараз[3]) їсти и їсть, але все поглядаючи, чи Василь не видить,[4]) аж до кінця цего[5]) сходу а Олена и Сеня виходя пишьком[6]) зза стола и йдуть у поблизьку кімнату.

Славю[7]) Бога, що вас здорово та мирно усїх вижу!

Тодір.

Сїдай, сину мій, будь ласкав, а ви з нами, сватя[8]) наші годні та дорогі! — Якого би того винця вам, любі? волоського чи угорського? — Я знаю, що свашечка[9]) люба отцего[10]) солодкого позволя! — ану-ко зо мнов свашечко,[9]) тай ви сватку, за здоровя[11]) наших молодих! — да лиш бою ся, що моя Катря вам нигугодна[12]) буде так услугувати, як би то я рад, та як би моє серденько бажало! — А хоть и ни вдасть вам моя дитина яким словом, то змилуйтесь, майте увагу на ню! — она ще покорить ся. Як тої приповідки:[13]) „з молодого можна зробити и[14]) сякого и такого!“

---

[1]) В перводр.: уходять.
[2]) В перводр.: Стефана; так і поправлено в автографі.
[3]) Перев: халасуючи.
[4]) Слова: але все поглядаючи, чи Василь не видить — дописані автором пізнїйше, над рядком.
[5]) В перводр.: сего; так поправлено і в автографі.
[6]) „ і в поправцї автогр.: пишком.
[7]) „ „ „ „ Славлю.
[8]) Перев. в автогр. тестї.
[9]) В перводр. хибно: сватечка.
[10]) „ і в поправцї автогр.: отсего.
[11]) „ „ „ „ здоровля
[12]) „ „ „ „ не година.
[13]) „ „ „ „ як тая приповідка.
[14]) В автогр. перев.: сято.

Векла.

А ми вам кажемо, сваточку[1]) любий, що ми з роду — ні Василеви ліпшеї[2]) долї, ні нам ліпшеї[2]) невістки у Господа Бога ни благали, як отце[3]) нам Милосерний дарував. И будемо єму тим дуще дякувати, що то всьо, що про вашу Катрю люде[4]) славили, чиста ниправда. Бо такої тихої, любої, покірливої, услухинньої,[5]) прихильної дитини и на світї ни має, ни то що...[6])

Дружба.

(що в одно Катри[7]) призерається[8]) та мимохіть глумить ся:)

Чудо, кажу вам, чудо!

Василь.

(що доси з Иваном та Штефаном[9]) ув одно́ нишьком[10]) розмовляв:)

Ти ни віриш, брате? — заложім ся!

Иван.

Я кладу сто чирвонних! —[11])

Штефан.[9])

А я двістї!

Василь.

А я вам кождому у двоє тілько, як утратю![12]) — Катре! —

---

[1]) В автоґр. переч.: тестечку.
[2]) Переч.: иншеї.
[3]) В перводр.: отсе.
[4]) В автоґр. слово: люде — дописане над рядком.
[5]) В автоґр. поправлено чужою рукою: услужньої — опісля привернено знов таку форму, яку ми друкуємо і яку бачимо і в перводруку.
[6]) В автоґр. було первісно: ни має на світї, як наша невісточка дорога.
[7]) В перводр.: Катрі.
[8]) „ призирається, — така поправка і в автоґрафі.
[9]) „ Стефаном.
[10]) „ нишком.
[11]) „ червоних.
[12]) „ і в поправці в автоґр.: утрачу. В автоґр. переч.: пріграю.

(Катря тручає всїх, що коло неї сидя, и біжить до Василя).

Дружба.

Чудо! — а я ни кажу, що чудо?

Василь.

Та хустка, Катре, що ти нев підвилась, погана. Д' земли з нев, абих її и на очи ни видів! —

(Катря так робить.)

А теперь ще чобітьми ту хустку погану!

(Катря слухає.)

Дружба.

Чудо! — єй Богу — чудо! —

Иван.

Дружбо! —

Дружба.

Я є! —

Иван.

Иди, клич мині зараз мою жінку! —

Штефан.

Тай мою! —

(Дружба йде.)

Тодір.

И я вже скажу, що чудо![1]) — А и це[2]) що мижи[3]) вами? — чи лиш ни заліжка?

Василь.

Заліжка, бадечку,[4]) а то така: у кого з нас трьох жінка послухинніща?[5])

(Дружба входить.)

---

[1]) Ті слова дописані автором над рядком.
[2]) В перводр. і в поправці автогр.: се.
[3]) В перводр.: меже.
[4]) В автогр. перв. було: батьку.
[5]) Перв. було: послуханнїщая.

Иван и Штефан.[1])

А що? —

Дружба.

Ни хочуть итп.

Иван и Штефан.[1])

Що кажуть? —

Дружба.

Кажуть, що тогди прийдуть, коли їм ся схоче, а ни тогди, коли вам забагаєсь. От що!

Василь.

Катре! — Біжи та прижени мині твої нипослушні[2]) сестри зараз тут о перед себе! — Що то має таке[3]) бути?

(Катря біжить.)

Дружба.

Чудо! — таке чудо, що и святий Николай такого ни умалює!

Иван.

Це[4]) справді чудо!

Штефан.[1])

Велике!

Тодір.

Низмірковане!

(Катря уводить Олену и Сеню.)

Василь.

Тепер, навчи, Катре, твої сестри ледащі, як они мають своїх мужів слухати та шанувати!

---

[1]) В перводр. і чужій поправці в автогр.: Стефан.
[2]) Перв. було в автогр.: нипослухинні.
[3]) Перв. було такого.:
[4]) В перводр. і в чужій поправці в автогр.: Се.

Иван.

У мене вишанувала з[1]) кармана сто чирвонних.[2])

Штефан.

А в мене двісті!

Сеня.

А ти[3]) в тристо дурень, на таке заложатись.

Олена.

А вашець у штиристо!.

Катря.

А ти за всї, твоєго мужя ни слухати! — Він оден тобі пан![4]) Він оден тобі закон! Він тобі и тато, и мама, и брати, сестра, и дружина, бо ти єму одному прицягала,[5]) а то до гробньої дошки.[6]) Добре тобі з готового и зварити, и спечи, и зготовити, да хто про тее стараєсь? — ни муж? — Добре тобі в побиті[7]) хатї та у прибрані[8]) світлици гуляти, да хто на ню[9]) стараєсь? — ни муж? — Добре тобі в коралях та в намистах мижи[10]) людьми красуватись та чести приймати, да зза кого отце?[11]) — ни зза мужя?[12]) — А хто гримаєть ся дорогами та чужинами, аби тобі всього добра придбати? — ни муж? Або хто тебе від усїлякої зниваги,[13]) від усїлякої пригоди та напасти заступає: ни муж? — Ноги 'му мий та

---

[1]) В перводр.: с.
[2]) „ червонних; так і в чужій поправцї в автоґр.
[3]) „ пропущено слова: А ти.
[4]) „ пропущено слова: Він оден тобі закон!
[5]) „ присягала; така й чужа поправка в автоґр.
[6]) В автоґр. в слові: дошьки — буква ь після ш — дописана над рядком, опісля перечеркнена.
[7]) В перводр.: побитій; така й чужа поправка в автоґр.
[8]) В перводр.: прибраній; так і поправлено в автоґр.
[9]) Так в автоґрафі; в перводруку: її.
[10]) В перводр.: меже; така й чужа поправка в автоґрафі.
[11]) „ отсе.
[12]) „ мужа.
[13]) „ зневаги.

купіль пий твоєму добродїтелеви, твоєму старанникови,[1]) твоєму заступникови, що про твоє добро день и ніч журить ся,[2]) без устанку клопочить ся,[3]) аби тобі лиш добре було та аби твоя голова супокійна! — Може ти стараєш ся податком, або шарварком, або поголовщинов, або хлїбом або солев? — О! слїди 'му продувай та пером коло него ходи, аби и пів мінути дорогого єго[4]) припочивку ни збавити! — Жінка без мужа,[5]) то солома без колóся!

Василь.

(Мече від себе гарапник.)

Браво, Катре! браво, дружино моя люба! — Таким мужем и я тобі буду, а ти мині[6]) таков жонойов, и буде світ нашему милому триваню завидувати! — Або хіба є де що кращого в світї, як де розумний муж и розумна жона о взаємне добро посполу стараються ся и таким способом своє и свої[7]) семї щастє фундують, котре то щастє є найкраще цего[8]) світа, бо благословенние[9]) Господне на нім полагає? — У сему житю, у сему світї є нужди много, жури много, лиха много, де чоловік, обмахуючись та обїдаючись, сто раз на день кривавим[10]) потом[11]) обливаєсь:[12]) чи-ж ни має він хоть у своїм халаши,[13])

[1]) Перв. було: старункови.

[2]) Пер. було: стараєсь.

[3]) В перводр.: клопочеть ся; так і поправлено чужою рукою в автоґрафі; первісно було в автоґр.: стараєсь.

[4]) Тут перечеркнено зачате слово: суп (очинку).

[5]) В перводр. мужа; така й чужа поправка в автоґр.

[6]) В перводр.: менї.

[7]) В перводр.: своєї; так поправлено рукою редактора і в автоґрафі.

[8]) В перводр.: сего.

[9]) В автоґр. поправлено чужою рукою: благословенне; так і в перводруку.

[10]) Так було первісно в автоґрафі; опісля поправлено чужою рукою: крівавим; в перводр.: кровавим.

[11]) Так поправлено в автоґрафі чужою рукою; первісного тексту під поправкою не можна докладно розпізнати; мабуть було: пітєм; в тім слові буква і виступає виразно, закінченє слова — замазане.

[12]) В автоґр. було первісно: обливає; опісля дописано мабуть чужою рукою букви: сь.

[13]) В перводр. хибно: халати.

хоть у свої[1]) семї, хоть при свої[2]) дружинї того щастливого[3]) куточка мати, де би міг, иначе то зело згорене, на росї[4]) відволóднути? [5]) — А з другого боку: чи сміє муж або чи може він таке сумлїнє мати, аби свою вірну[6]) дружину, що про єго вигоду щиро стараєсь, так занидбувати,[7]) як де які мужі чиня? [8]) — Хіба жінка вже невільниця вічна, аби муж по цїлих ночах корчмами та кат зна де сидїв, а она свїта божего хіба тілько видїла, що в вікно? — а діждавшесь[9]) нарештї честньої свої[10]) голови з похмілля[11]) — ще єго борбоси внелухала? — А вітак[12]) ще[13]) дивуєть ся, що бідна жінка збіснуватіє!... Як би так с човіком хто обходивсь, то ни то що, аби збіснуватів, а таки би зовсїм одурів! На відвороть[14]) знов, як и жіночка[15]) лукава придасть ся, що чоловіка як та ржя зелїзо доїдає, то учіть ся від мене, як козам роги виправляють!

(Усї плещуть у дóлони.)

Заслона паде.

---

[1]) В перводр.; своїй.
[2]) В перводр.: своїй.
[3]) В перводр.: щасливого; така й чужа поправка в автоґр
[4]) В автоґр. була первісно протинка після слова: згорене опісля перечеркнено її, а покладено після слова: на росї; ми за дер жуємо з огляду на зміст — первісну інтерпункцию.
[5]) Так в автоґр.; в Сторонци — Путилові чув я иньший виговір сего слова: відвологнути (се є форма т. зв. »другого повноголосу«.)
[6]) В перводр.: вірню.
[7]) В перводр.: занедбувати.
[8]) В автоґр. перeч.: занидбують.
[9]) В перводр.: діждавшись.
[10]) „ своєї.
[11]) „ с похміля.
[12]) „ відтак.
[13]) „ ше.
[14]) Тут перeч. слово: Да; слова: На відвороть — дописано над рядком.
[15]) В перводр. хибно: жіночки.

Федьковичева »фрашка« »Як козам роги виправляють« була мабуть написана в р. 1872. і надрукована тогож року в часописї: »Правда — письмо літературно-політичне, під ред. Д-ра Олександра Огоновского«, у Львові (Ч. V, д. 15 [27] серпня стор. 210—220; ч. VI, д. 15 [27] вересня, стор. 259—269; ч. VII, д. 15 [27] жовтня, стор. 305 — 310.) Твір сей вийшов також окремою відбиткою у Львові р. 1872, стор. 28. 8-ки.

Автограф цїлої сеї драматичної фрашки неповний. Перші два »сходи« (з виїмкою кінцевих 3. строф) — не переховали ся. Були вони приміщені на 3-х аркушах. Почавши від четвертого аркуша, маємо вже автограф. Писаний він на 5-ох аркушах або 10-ох листах сїрого канцелярийного паперу — і займає 19 сторін письма. — Атрамент фіолєтовий. Почерк як у всїх автографах Федьковича виразний. У тексті бачимо поправки двоякого роду: одні походять від автора, другі мабуть від тодїшного редактора »Правди«. Сам автор всюди поперечеркував букву ъ, якої уживав на кінці слова — і декуди робив деякі зміни у висловах. Поправки редакційні відносять ся до правописї, — і по більшій часги схожі з друкованим текстом. Лиш декуди пороблено поправки безпосередно в перводруку — а не в автографі. Усї ті зміни і поправки ми відмічуємо Про правопись автографу говоримо в передньому слові.

Стор. 13. автографу перечеркнена олівцем — із приписки: »К. б. доси.«, а на стор. 14. подано рукою автора на ново наголовок фрашки з редакторською приміткою: (конець'. Ті приписки пороблено з огляду на друкарню — і редакцию »Правди«. На порожній, 20. стороні послїдного листу бачимо приписку: Автограф Федьковича »Як козам роги виправляють?«. »Автограф Юрія Городенчука Федьковича писателя малоруского« — і підпис нечиткий — мабуть Л. Гузара. На стор. 13. зазначено, що автограф сей передав Науковому Тов. ім. Шевченка п. Роман Гузар, р. 1902.

Початок »фрашки« т. є. перші дві відслони друкуємо з перводруку' дальші з автографу.

Первовзір Федьковичевої фрашки, Шекспірова комедия, переложена П. Кулїшем п н. »Приборкана Гоструха« вийшла з передмовою і поясненями Дра Ів. Франка у Львові р. 1900. У передмові на стор. XIV. помістив видавець також замітку про перерібку Федьковича.